

Devlet Desteklemelerine AB Denetimi Üst Kurulla Geliyor

TEKNOLOJİK GELİŞME
KAF DAĞININ ARDINDA

Banu Salman

EMO Basın- 20. yüzyıl sonunda az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ekonomileri yakalamaya dönük kalkınma ümitleri boşa çıkarken, küreselleşme süreciyle birlikte yükselen ekonomiler tanımlarıyla karşı karşıya kaldık. Belki de “yükselen ekonomiler” tanımlaması az gelişmişten gelişmekte olan ülkelere uzanan ümit durağının son noktasıydı.

Teknolojik gelişmelerin büyük bir hız kazandığı, bizatihi icatların değil, icatlar üzerindeki küçük değişikliklerin bile inovasyon tanımlamasıyla ekonomi çarklarında büyük değişim yarattığı bir dönem yaşamaya başladık. Küreselleşme ile birlikte işgücünün yer değiştiremediği ancak sermayenin çok hızlı akışkanlıklar yaşadığı bir ortamda, daha ucuz işgücünün olduğu bölgelere üretimlerin taşınmasına tanık olduk. Diğer yandan ülkelerin belli alanlarda uzmanlaştıkları görülürken, ülkeler arasında küresel işbölümü ve karşılıklı bağımlılıklardan söz edilmeye başlandı. Marka değeri, patent, fikri mülkiyet haklarını daha çok duyar olduk.

İstihdam için olmasa da ekonomik kalkınma ve büyüme için teknolojik gelişmenin önemi göz ardı edilemez durumda. Üstelik 19 ve 20. yüzyıldaki gibi ağır sanayi ya da altyapıdan çok bir bilgisayarın yeterli olduğu sermaye ile üretilen yazılımlar aracılığıyla büyük atılımların gerçekleştirilebildiği yeni bir dönemden söz ediliyor. Böylece az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkeleri yakalayabileceklerine dair 20. Yüzyıl’da tükenen umutların yeniden canlandırılmaya çalışıldığını görüyoruz. Bu yolda bazı ülkeler örnek olarak gösteriliyor. Elbette bu tür örnekler bulunmakla birlikte, bunun 2X2=4 eder şeklinde sarsılmaz bir inanç olarak pompalanması yine hayal kırıklıkları yaratacak görünüyor.

Teknoloji Savaşında Üç Kısır Döngü

Öncelikle teknolojik gelişme ve kalkınma ümitlerinin gerçekleşebilmesi için bu alanın aynı bir toplumun kendi içindeki iktidar mücadeleleri gibi uluslararası düzlemde ülkeler arasında bir mücadele düzlemiyle ilişkili olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. İşte bu noktada, gelişmiş ülkelerin teknolojik gelişmeleri kolay

kolay az gelişmekte olan ülkelerin inisiyatifine bırakmaya razı olmadıkları ve olmayacakları da bir gerçek.

Ünlü ekonomist Joseph Stiglitz’in Dünya Gazetesi’nde 17 Ağustos 2015 tarihinde yayımlanan “ABD gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını engelliyor” başlıklı yazısı tam da bu noktaya işaret ediyor. Gelişmekte olan ekonomilerin ihtiyaç duyduğu yatırım projelerinin büyük çoğunluğu uzun vadeli iken ve kullanabilecekleri kaynakları da bulunmasına rağmen, bu kaynakların spekülasyonlara dayalı para piyasalarında tutuluyor olmasına dikkat çekiyor. Gelişmekte olan ülkelerin bir yandan ciddi borç yükü altında ezilirken, diğer yandan da çok uluslu şirketlerin ekonomik etkinliği nedeniyle vergilendirme olanaklarını giderek daha fazla yitirdiklerini anlatıyor. Bu durum hem borçların ödenmesi hem de yatırım yapmak için gerekli olan kaynaklardan mahsur kalmalarının, yabancı yatırımcı çekmek üzere vergilendirme dahil olmak üzere uluslararası şirketlerin taleplerini kabul etmelerine dayanan bir kısır döngüye işaret etmektedir.

İkinci bir kısır döngü ise tarih boyunca yaşanmış işsizlik ve teknolojik gelişme sarmalına dayanmaktadır. Teknolojik gelişimle birlikte iş yapma biçimlerinin değişmesine paralel olarak işçi-işveren-iş ilişkileri değişikliğe uğrarken yaşanan gerilim içerisinde teknoloji fetişizmi bir yanda, teknoloji karşıtlığı bir yanda yer almıştır. İnsani temelli gelişimi savunanlar ise büyük ölçüde teknoloji karşıtlığıyla suçlanmıştır. Bu dramatik gerilimin kaynağında ise teknolojik gelişmenin yaşandığı alanda işini kaybeden geniş toplumsal kesimlerin gelecek inşasına yönelik güven verici bir ortam yaratılmamış olması, hatta bunun hiçbir zaman

hesaba katılmaması büyük bir etken olarak durmaktadır. Özellikle işsizliğin yoğun olduğu, yeni

genç nüfusun iş gücü olarak her gün çalışma yaşamına adım attığı Türkiye gibi ülkelerde bu gerilim halen devam etmektedir. Bir taraftan işsizliğe çözüm bulma zorunluluğu, diğer taraftan teknolojik gelişmeleri yakalayarak büyümenin ve gelişmenin sürdürülmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bu kısır döngü kapitalizmin krizine paralel olarak daha can yakıcı bir şekilde kendini hissettirmektedir.

Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet Gazetesi'nde 24 Ağustos 2015 tarihinde yayımlanan köşe yazısında "1. Ligin refah düzeyine ulaşabilmek için sanayileşmek gerekiyor, ama yüksek teknolojiye dayalı öncü sektörler istihdam yaratmıyor. İstihdam yaratan sektörlerin ürettiği malların piyasalarında doygunluk, dünya ticaretine daralma, rekabet, korumacılık belirtileri var. Merkez ülkelerde de üretkenlikte, refah düzeyinde gerileme gözlemleniyor" diyor.

Türkiye gibi ülkeler ise hem küreselleşme denilen emperyalizmin ekonomik dayatmalarıyla karşı karşıya kalmakta hem de hegemonik bir dil ile dayatılan toplumsal yapı içerisinde yalnızca ekonomik yoksulluğa değil, aynı zamanda düşünsel yoksunluğa da mahkum edilmektedirler. Özellikle eğitim sisteminde yaşanan karmaşa, toplumda bilim yerine dinsel ve demagojik tartışmalar yoluyla akli kullanma yoksunluğunu egemen kılmaktadır. Yani gelir dağılımı eşitsizliği, ülkeler arasındaki gelir makasının açıklığının yarattığı yoksulluk bir yana az gelişmekte olan ülkelerde sosyo-kültürel olarak yoksulluğa daha geniş perspektifle bakılmasını gerektiren "yapabilirlikten yoksunluk" ve "toplumsal dışlanmayı" da dikkate almak gerekmektedir. Bu gelişmekte olan ülkeler açısından üçüncü bir kısır döngüye işaret etmektedir. Bununla mücadele edilebilmesi; temel ihtiyaç maddelerinin sosyal yardım olarak dağıtılmasının ötesinde bir sosyal devlet anlayışı ve gelişme perspektifini gerektirmektedir. Ancak bu yaklaşımı geliştirebilmenin karşısında da çeşitli engellerle karşılaşmaktadır.

Teknolojinin insanların yararına geliştirilmesi için salt teknik akıl olarak dayatılan "sömürü"ye itiraz ederken, terazinin şaşması durumu söz konusu olmakta ve insani değerleri savunmak adına akli reddetme noktasına varılabilmektedir. İşte teknik ve ekonomik açmazların yanında yaratılan düşünsel açmazlardan biri de burada yatmaktadır. Örneğin devlet televizyonunda yapılan bir yayında bilimsel olarak teorik düzlemde akılcılığı ve pozitivizmi eleştiren bir akademisyen ile dini inançların üstünlüğünü savunan bir hoca aynı noktada buluşabilmektedir. Bir yanda gökyüzünden yeryüzüne indirilen egemenliği yeniden gökselleştirme çabası, diğer yanda teknokratik akla karşı insani akıl arayışı gerçeği...

Orhan Bursalı, "Bilim Toplum ve İnsana Bakış" kitabında bilimsel şüphecilik nasıl deforme edildiğini ve topluma etkisini; eğitim sisteminde "kurbağanın sindiriminin tu kaka" ilan edilmesinden yola çıkarak, şöyle aktarıyor:

"Bilimin yerine bir sahte bilim geçirilmeye çalışılıyor. Bu düşünce, öğrenimden bilimsel düşüncenin dışlanma-

sını, çocuklarımızın veya gençlerimizin bilimle ilişkili ne varsa hepsinden şüphe etmesini öngörüyor. Eğitim sistemimiz şimdi de rölativizmin çukuruna gömülmek isteniyor: 'Kuantum Mekanığı' maddeyi oluşturan parçacıkların davranışlarını betimler. Bu kurama göre, atomik parçacıkların davranışları belirsizlik taşıyor!

...Ancak kuantum fiziğindeki belirsizlik özelliğini, insan davranışlarına, insan ve insan topluluk ilişkilerine uygulamamızın anlamı yoktur. Zaten bu mümkün de değildir! İnsan, maddenin en küçük zerrininin davranışını göstermez! Biri makro diğeri mikro düzeyde davranır!"

Teknolojinin Yönü Nereye Bakıyor?

Teknoloji yanlısı ve teknoloji karşıtı olarak kavramlaştırılan tartışmada büyük ölçüde teknolojinin nötr olduğu yani etkisiz olduğu savunulmakta; teknolojinin nasıl kullanıldığına önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ancak teknolojinin gerçekten tarafsız olup olmadığı bugün sorgulanmaktadır. Çünkü teknolojinin geliştirildiği ortam bile teknolojinin yönünün belirlenmesinde etkin olabilmektedir.

Teknoloji ve özgürlük ilişkisini, "Bilim ve Düşünce Tarihi" köşesinde, sorgulayan Osman Bahadır, teknolojik imkan eşitliğine dikkat çekerken, şu saptamayı yapmaktadır:

"En büyük devlet yöneticilerinin iradesi, en büyük servet sahiplerinin iradesi ve en büyük bilim insanlarının ve teknologların iradesi, bugünkü teknoloji toplumunun egemen iradeleridir. Bu güçlerin yönlendirdiği teknoloji, dünyanın askeri ve politik olarak denetlenmesini ve ekonomik olarak da en yüksek ölçülerde sömürülmesini sağlayacak teknolojidir.

Teknolojik yaratıcılık bu güçlerin imisiyatifinde kaldığı sürece, teknolojik eşitliğin, dolayısıyla da teknolojik imkanların yarattığı özgürlüğün gelişmesi düşünülemez." (28 Ağustos 2015, Cumhuriyet Bilim Teknoloji)

Teorik olarak tarafsız olan teknoloji, mutlaka bir çevre içinde geliştirildiği ve bugün daha da çok duyduğumuz sanayi-üniversite işbirliği gibi söylemlerle daha da etkileşimsel bir çevre içerisinde geliştirildiği için tarafsızlığın daha da sorgulanır hale geldiği bir dönemde yaşıyoruz. Özellikle teknolojiyi geliştiren ülkeler ve bu teknolojiyi satın almak zorunda kalan ülkeler arasındaki gerilimde tarafsızlık sorgulaması daha da büyümektedir.

Yine Ergin Yıldızoğlu'nun güncel köşe yazısından alıntılararak da bu süreci özetleyebiliriz:

"Merkez ülkelerde, neoliberal model, 'yüzde 99'dan alıp yüzde 1'e transfer etti, sermayenin spekülasyona kaçmasını kolaylaştırdı, yavaşlayan sermaye birikimini, tüketici talebini, kredi genişlemesi, finansallaşma ile destekledi, çevre ülkelerin ekonomilerini dışa, talana açtı. Neoliberal model, 'Yükselen Piyasalar' olarak adlandırılan ülkelerin ekonomilerini, merkez ülkelerden gelen sermayenin, ticaret, yatırım, spekülasyon, özelleştirme yoluyla değerlendirilmesini kolaylaştıracak biçimde şekillendirdi.

Bu model, gıda malları, mineraller, metaller, petrol gibi temel malların, tekstil, elektrikli ev aletleri vb., teknolojik bileşimi düşük sanayi mallarının ihracına, bu ihracatın büyük ölçüde ithalata bağımlı kalmasına, yüksek teknoloji malların, lüks tüketim mallarının ithalatına, bu ithalatı, tüketimi ve yatırımları besleyen yabancı sermaye girişine dayanıyordu." (Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ağustos 2015)

Teknolojinin Demokratikleşmesi

Kuramsal boyuttan baktığımızda ise bu sürecin acımasız gerçeklerini tanımlamalarını bulabiliyoruz. Andrew Feenberg, Eleştirel Teknoloji Teorisi başlıklı makalesinde şöyle demektedir:

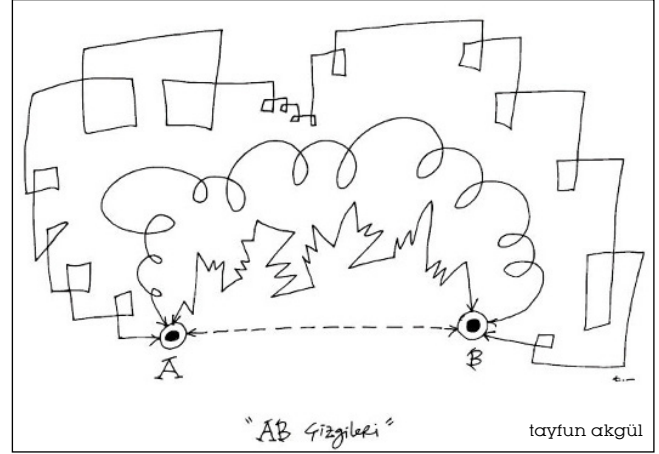
“...toplumun teknoloji etrafında örgütlendiği yerde teknolojik güç, toplumdaki esas güç biçimidir. Bu teknolojinin ve ona bağımlı kurumların normal işleyişinin temsil edebildiği çıkar ve kaygı çeşitliliğini daraltan tasarımlar yoluyla gerçekleşir. Bu daralma deneyim yapısını bozar ve insani ıstıraba ve doğal çevrenin tahribine neden olur.”

Teknoloji teriminin “akılcı” değil, toplumsal olarak “göreceli” olduğunu vurgulayan Feenberg, teknik tercihlerin sonucunun şu ya da bu toplumsal grubun hayat tarzını destekleyen bir dünya olduğunu belirtiyor. Feenberg makalesinde büyük ölçüde teknokrasi ve teknokrat eleştirilerine paralel görüşler ileri sürerken, kapitalist ve teknokratların çıkarları karşısına işçilerin ve toplumların ihtiyaçlarını koymaktadır. Ancak teknokratların ve bilim adamlarının da kapitalist çerçeve içerisinde giderek daha fazla sıkıştıkları ve bugün prekarya olarak anılan sınıfa dahil olduklarını görüyoruz. Yine de Feenberg, teknolojinin siyasi olduğu vurgusu ve sınıfsal çıkar çatışmasına dikkat çekişleriyle bugün yaşanan krizin altyapısına temas etmektedir. Ayrıca teknolojinin demokratikleşmesi vurgusuyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki gerilime ışık tutmaktadır.

Kate Millberry ise teknolojinin demokratik kontrolünü “halen küresel şirketler kapitalizmine kefil olanlardan farklı değerlere dayalı alternatif bir endüstriyel uygarlık olasılığı” olarak tanımlıyor ve Feenberg’in eleştirel kuramdaki yeni teknoloji eksikliğini gidermeye çalıştığına işaret ediyor. Bu noktada teknolojinin kararsızlığına yeniden vurgu yaparak, teknolojinin kader değil, mücadele sahnesi olduğunu vurguluyor. Bu noktada mücadelenin nasıl bir yol izleyebileceği sorusuyla karşı karşıya kalıyoruz. Bu soruyu somutlayacak olursak; teknolojiden alternatif olarak yararlanma arayışları nasıl şekillendirilebilir? Örneğin İnternet bu alanda önemli bir mücadele alanı olarak görülmüştü. Bir yandan devletler ve uluslararası şirketler kendi çıkarları doğrultusunda İnterneti kullanmaya çalışmakta, diğer yanda alternatif medya ve bilgilendirme arayışından sanal da olsa toplumsal birlikliklerin sağlandığı (ülkemizde Haziran Direnişi gibi) alanlar ortaya çıkmaktadır. Yine genetiği değiştirilmiş organizmalara ve hibrit tohumlara yönelik mücadele de bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar büyük ölçüde devletlerden bağımsız toplumsal mücadele alanları olarak karşımıza çıkmakla birlikte ülkelerin kendi toplumsal çıkarlarını savunmak adına nasıl yol izleyecekleri de ayrı bir soru olarak gündemdedir.

Devlet Desteklerine AB Denetimi

Kapalı ekonomiye yönelik olarak neoliberalizm ve özelleştirme dalgasıyla birlikte küresel finans kapitalin dayattığı düzenlemeler gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere olan bağımlılığını artıran yeni emperyalizm olarak işledi. Gelişmekte olan ülkeler koruma duvarlarını kaldırmaya, özelleştirmelere, yabancı sermayeye açılmaya zorlanırken, tüm bunlar tam bir kavramsal iç boşaltma ve çarpıtmalarla bizzat gelişimin altın kuralı olarak toplumlara kabul ettirildi.

Tekstilden enerjiye, ulaşımdan elektroniğe, ağır sanayiden bilişime varıncaya kadar pek çok alanda bundan sonra verilecek destekler AB gözetiminde ve AB'nin ticari koşullarına uygunsuz desteklenemeyecektir.

Bu genel çerçeve içinde Türkiye'nin de destek ve teşvikleri sürekli denetim altında tutulmaya çalışıldı. Türkiye Cumhuriyeti'nde Marshall yardımları olarak bilinen denetim çabası, IMF anlaşmaları, Dünya Bankası kredileriyle devam ederken, sürece AB koşulları eklendi. Tüm dünyada ileri teknolojiyi yakalamak üzere devletlerin verdiği teşvikler, desteklemelerin öneminden söz edilirken, Türkiye-AB ilişkileri kapsamında 6015 sayılı Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun 13 Ekim 2010 tarihinde kabul edildi.

Devlet desteklerinin izlenmesi ve denetlenmesi denildiğinde, ilk olarak bugüne kadar yapılan teşviklerin “çarçur edilmesi, nemalanmak” olarak günlük dilimize yerleşmiş olan desteklerin yanlış yerlerde kullanımı, siyasal yandaşlık gözetilerek kaynak aktarımına dönüştürülmesi gibi yollarla kamu kaynaklarının heba edilmesine karşı bir önlem aklı gelmektedir. Böyle bakıldığında devlet desteklerinin izlenmesi ve denetlenmesi fikri oldukça yerinde bir adım olarak düşünülebilir. Ancak ülkedeki her türlü denetimi yok sayan ve denetim kurumlarının özerkliğine pek çok müdahalede bulunan, denetim kurumlarının yapılarını değiştiren bir ortamda böyle bir umutla söz konusu düzenlemelere yaklaşmak oldukça safdillik olacaktır. Nitekim yapılan yasanın içeriğine bakıldığında da amacın bu tür bir denetim olmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

AB tarafından övgüyle karşılanan bu kanun ile “devlet desteklerinin Türkiye ile AB arasındaki anlaşmalara uygun olarak düzenlenmesi ve ilgili mercilere bildirimini sağlanarak desteklerin izlenip, denetlenmesi” amaçlanıyor. Yani yapılmış uluslararası anlaşmaların iç hukuk karşısındaki üstünlüğüne ilişkin hukuk ilkesi bile yeterli sayılmayıp, ayrıca yasal bir düzenleme yapması istenen Türkiye, bu kanun ile AB'nin denetimine açık kurumsal bir yapı oluşturmaya girişmiş bulunuyor.

AB'nin “tek devlet” olma yolunda düzenlemeler içerdiği düşünülerek; devletlerin bağımsızlık alanlarına müdahale

anlamına gelen bu tür düzenlemeleri AB ülkelerinin yapıyor olmalarına ilişkin olarak bugün AB'nin yapısı ve geleceğine ilişkin dile getirilen kaygılar bir tarafa, bu tür düzenlemeler Türkiye açısından ayrıca sorgulanmaya muhtaçtır. Şaşaalı AB kutlamalarına karşın Türkiye'nin AB üyesi olmadığı ve yakın gelecekte de olmayacağı aşikar görünmektedir. AB'ye girmeden Gümrük Birliği'ni kabul eden Türkiye aynı hatayı yinelemektedir.

Desteklemlerde Ön Koşul: AB Çıkarı

AB çerçevesinde yapılan bu yasayla ilk karşılaşıldığında algılamakta bile güçlük çekilmekte, yalnızca AB fonlarıyla ilgili düzenlemeleri kapsadığı zamanı oluşmaktadır. Oysaki düzenlemenin kapsamı öylesine geniş tutulmuştur ki, Türkiye'de kamunun yapacağı tüm desteklemler kapsam içerisinde yer almaktadır. Yalnızca tarım, balıkçılık ve hizmet sektörleri kapsam dışında tutulmuş; afet gibi olağanüstü durumlar, ürünlerin menşeyini ayırmaksızın tüketicilere verilecek destekler, tüm sektörleri kapsayan genel teşvikler dışında her türlü destekleme kanuna tabi kılınmıştır. Tekstilden enerjiye, ulaşımdan elektroniğe, ağır sanayiden bilişime varıncaya kadar pek çok alanda bundan sonra verilecek destekler AB gözetiminde ve AB'nin ticari koşullarına uygunsuz desteklenebilecektir. Yönetmelikle ne tür devlet desteklerine muafiyet tanınacağı ayrıca düzenlenecek olmakla birlikte; bu kanunun uygun görmediği desteklemlerin yapılamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Kanun kapsamında uygun görülecek devlet desteklerinin madde madde belirlendiği düzenlemeye bakıldığında, devlet desteklerini izleme ve denetlemenin Ergin Yıldızoğlu'nun çizdiği "neoliberal çerçeve" ile uyumlu yürütüleceği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Öncelikli kriterin; yapılacak desteklemlerin AB çıkarlarına ters düşmemesi olduğunu gördüğümüz bu maddeler şöyle sıralanmaktadır:

- a) Avrupa Birliği seviyesine göre yaşam standardının aşım ölçüde düşük veya işsizlik oranının çok yüksek olduğu bölgelerde ekonomik gelişmeyi sağlamak amacıyla verilen destekler.
- b) Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki yapısal uyum gereklerinin yerine getirilmesini sağlamayı amaçlayan destekler.
- c) Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ticaret koşullarını ortak çıkarlara ters düşecek ölçüde olumsuz etkilemek kaydıyla, belirli ekonomik faaliyetlerin veya belirli bölgelerin gelişimini sağlamaya yönelik destekler.
- ç) Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ticaretin koşullarını ortak çıkarlara ters düşecek ölçüde olumsuz etkilememek kaydıyla, kültür mirasının ve doğal varlıkların korunmasına yönelik destekler.
- d) Türkiye ve Avrupa Birliğinin ortak çıkarlarına hizmet eden önemli bir projenin gerçekleşmesini sağlamaya yönelik destekler.
- e) Türkiye ekonomisinde ortaya çıkan ciddi sorunları gidermeye yönelik destekler.
- f) Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyinin belirleyeceği diğer destekler."

İlk maddede işsizlik ve geri kalmış bölgelere yönelik yapılacak desteklemlere yeşil ışık yakılıyormuş gibi görünmekle birlikte "c" maddesi ile bunun koşulunun da "AB ile ticarete ortak çıkarları olumsuz etkilenmemesi" olduğunu anlıyoruz. Yine Türkiye kendi kültür mirası ve doğal varlıklarının korunması için yapacağı desteklemlerde bile AB ile ticaret koşullarını gözetmek zorunda kalacak.

Devlet Desteklerine de Kurul Geldi

Kanun kapsamında küreselleşme ve neoliberalizmin kurumları olarak adlandırabileceğimiz kurul yapılanmalarına bir tanesi daha eklenmektedir: Devlet Desteklerini İzleme ve Denetleme Kurulu. Bu kurul; Maliye, Sanayi ve Ticaret, Kalkınma bakanlıkları, Hazine ve Dış Ticaret müsteşarlıkları ile Rekabet Kurumu'ndan birer üye olmak üzere Devlet Destekleri Genel Müdürü'nden oluşmaktadır. Kurul, 2010 yılının sonunda oluşturulmuş; Hazine Müsteşarlığı bünyesinde oluşturulan Devlet Destekleri Genel Müdürlüğü'ne 3 Aralık 2010 tarihinde vekaleten atanan Mehmet Yener 17 Aralık 2010 tarihinde asaleten atanmış; diğer kurul üyeleri de 29 Aralık 2010 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 3'lü kararnamele belirlenmiştir.

Devlet desteklerinin uygunluğunu inceleyip, izleyip, denetleyecek olan kurul, AB anlaşmalarına uygun olarak devlet desteklerinin ilke ve esaslarını belirlemekle ve ilgili mevzuatı hazırlayacaktır. "Uygulama sonuçlarını ve ilgili verenlerden temin ederek Avrupa Komisyonu'na ve ilgili mercilere gerekli bildirimleri yapmakla" görevlendirilen kurula gizli dahi olsa diğer devlet kurumları her türlü istediği bilgi vermekle yükümlendirilmişlerdir.

Desteklemlerde AB Denetimi Nasıl İşleyecek?

Yasaya göre bundan sonra devlet desteklerinin verilebilmesi süreci şöyle işleyecektir:

- Destek verecekler daha mevzuat taslağıyla ilgili olarak kurulun uygun görüşünü almak zorunda kalacaklar.
- Kurul uygun devlet desteği olmadığına karar verirse inceleme sürecinin ardından uygun ya da uygun olmadığına karar verebilecek ya da desteği verene bazı düzenlemeler yaparsa uygun olacağını bildirecek. Kurul şarta bağlı olarak desteğin uygulanmasına izin de verebilecek.
- Kurul izin verdiği bir destekleme için uygun olmadığını düşünürse yeniden inceleme de başlatabilecek ve desteğin faiziyle geri alınmasına karar verebilecek. Ödeme sorunlarında Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanunu hükümleri uygulanacak.

Yönetmelikler Yılsonunu Bekliyor

Resmi Gazete'de 23 Ekim 2010 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 6015 sayılı Kanun kapsamında kurulun teşkilinden itibaren devlet desteklerinin bildirimini, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin yönetmeliklerin en geç 9 ay içerisinde çıkarılması öngörülmüştür. Yönetmeliklerin yürürlüğe girmesinden itibaren de 3 ay içerisinde devlet

desteği verenler tarafından kurula bildirimler yapacaklar; kurul da 60 işgünü içerisinde ön değerlendirme yapıp, devlet desteğini durdurma talep edebilecek ve nihai kararını da bir ay içinde alacak. Ancak yönetmelik yürürlük tarihinden önceki desteklerin geri alınması söz konusu olmayacak.

Yönetmeliklerin çıkarılmasına ilişkin süre 661 sayılı AB Bakanlığı ile ilgili KHK, ardından Aile Bakanlığı'nın teşkilatına ilişkin 6518 sayılı Yasa ile yeniden uzatılmıştır. Hazine Müsteşarlığı tarafından kamunun verdiği mali desteklerin izlenmesine ilişkin yönetmeliğin 3 ay içinde, devlet desteklerinin bildirim ve denetlenmesine ilişkin yönetmeliklerin ise kurul tarafından 2014 yılsonuna kadar yürürlüğe konulması düzenlenmiştir. Ancak aynı düzenleme ile Bakanlar Kurulu'na 2 kez 1'er yıllık erteleme hakkı tanınmıştır. Bakanlar Kurulu da 1 Ocak 2015 tarihinde yayımlanan karar ile 9 aylık süreyi bir kez daha 31 Aralık 2015 tarihine ertelemiştir.

Bu ertelemeler AB tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Son olarak yayımlanan 2014 AB İlerleme Raporu'nda şöyle denilmektedir:

"Eylül 2011'de yürürlüğe girmesi planlanan Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun'a ilişkin uygulama yönetmeliği 2014 yılının sonuna ertelenmiştir. Devlet Desteklerini İzleme ve Denetleme Kurulu, hâlâ resmen kapsamlı bir devlet destekleri envanteri oluşturmamış ve 2012 yılı teşvik paketi dahil olmak üzere, tüm devlet yardımı mekanizmalarının AB müktesebatına uyumuna yönelik bir eylem planı hazırlamamıştır. Kamu alımlarının yasal çerçevesine yönelik değişiklikler (bkz. Fasal 5-Kamu Alımları) AB müktesebatına uyumsuzluğu artırmıştır. Sonuç olarak, devlet yardımlarında şeffaflığın artırılmasına yönelik bir ilerleme sağlanmamış, kamu alımlarında ise uyumda geriye gidilmiştir."

Destek Kısıtlamasına Ucu Açık Tanımlamalar

Ancak Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan 30 Mayıs 2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Devlet Destekleri Bilgi Sistemine Veri Aktarılması Hakkında Yönetmelik" ile devlet desteklerinin izlenmesine yönelik uygulamadaki ilk adım atılmıştır. Yönetmeliğin desteklemeye ilişkin tanımlaması yasadaki kapsamı daha da genişletmiş ve kısıtlanabilecek desteklemelerin belirlenmesinde ucu açık bir uygulamaya izin verilmiştir.

Yasada devlet desteğinin tanımı şöyle yapılmıştır:

"Devlet desteği: Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ticareti etkilediği ölçüde doğrudan kamu tarafından veya kamu kaynakları aracılığıyla herhangi bir şekilde sağlanan, belirli teşebbüslere veya belirli ürünlerin üretimine ayrıcalık tanıyarak rekabeti bozan veya bozma tehdidi oluşturan ve yararlanana mali fayda sağlayan her türlü tedbiri."

Yönetmelikte ise mali fayda tanımı şöyle yer almıştır:

"Mali fayda: Teşebbüslere, kamu tarafından doğrudan veya kamu kaynakları kullanılarak başka bir kurum veya kuruluş aracılığıyla uygulanan tedbirler vasıtasıyla herhangi bir şekilde sağlanan ekonomik değeri."

Örneğin TÜBİTAK aracılığıyla geliştirilecek bir yazılım programının KOBİ'lerin ücretsiz kullanımına açılması ya da bazı sektörlerin açık kaynak kodlu yazılıma geçirilmesi gibi uygulamalar bu tür desteklemeler arasında mı kabul edilecektir?

Destekleri Bildirmeyene 3 Ayda Bir Ceza

Aile Bakanlığı'na ilişkin yasa ile getirilen ek maddeyle ayrıca devlet desteklerine ilişkin bilgi sistemine aktarım yapmayan kamu birim amirlerine idari para cezası uygulanması düzenlenmiştir. Çıkarılan yönetmelikle de bu tür desteklemeleri bildirmeyen kurum ve kuruluşlara ve sorumlu birim amirlerine 2 bin 281 TL idari para cezası uygulanması düzenlenmiş olup; her yıl Vergi Usul Kanunu uyarınca yeniden değerlendirme oranında artırılabilecek olan bu tutar 2015 yılı için 2 bin 511 TL olmuştur. Bu ceza "veri dönemi" olarak adlandırılan yılın her çeyreklik döneminde yeniden kesilebilecek. Böylece yönetmelikle bildirim yükümlülüğü başlatılmış olmakla birlikte, yapılan bildirimlerin incelenmesi ve kurulun alacağı kararlara ilişkin ikincil mevzuat düzenlemeleri henüz yapılmamış olmadığı için süreç henüz işletilmemektedir.

Veri Tabanı Kamudan Gizli, AB'ye Açık

Yine düzenlemeden devlet desteklerinin envanterinin çıkarılacağı, böylece planlı bir şekilde devlet desteklerinin daha yerinde kullanılacağı, araştırmacıların, bilim adamlarının bu tür desteklere ulaşabilmeleri için veri tabanı olan bir düzenleme olacağı düşünülebilir. Ülkemizde de pek çok destek ve teşvik bulunmakla birlikte bunların dağılımı oldukça şikayet konusu olmaktadır. Özellikle sanal sosyal platformlarda Ar-Ge, teknoloji, inovasyon desteklemelerinin daha işlevsel bir şekilde yapılmasına yönelik tartışmalar yapıldığına tanık oluyoruz. Örneğin linked-in'de Bilim Teknoloji ve Yenilik platformunda; Türkiye'de fon desteği sunan 56 kamu kurumu, başvuruya açık yüzlerce fon destek programı, 14 risk sermayesi kuruluşu, 253 BTKYK lisansına sahip melek yatırımcı ve 28 kuluçka merkezi bulunduğunu belirten liderlervadisi.com'dan Metin Uçucu, "Uygun tüm fonlara erişmek bir yana, bazı özgün durumlarda uygun bir fona erişmek bile neredeyse bir şans" diyor. Aynı katılımcı fon arayanların tek bir merkezden filtreleme yöntemiyle aradığı fona ve koşullarına kolay ulaşım sağlayabileceği bir yapılanmaya gidilmesini öneriyor. Getirilen devlet desteklerinin izlenmesi ve denetlenmesine yönelik mevzuat ile böyle bir yapılanmanın sağlanacağını düşünmek bile mümkün olamamaktadır. Çünkü çıkarılan yönetmeliğe göre ticari ilişkilere zarar verip vermediğine ilişkin olarak AB'nin denetimine açılacak veri tabanı, kamuoyuna ve 3. kişilere açılmayacaktır. Yalnızca yıllık hazırlanacak rapor kapsamında yılda bir kez TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nun bilgilendirilmesi söz konusu olacaktır. ■

